

- Екатерина Романова : отчет по результатам исследовательского проекта “Новые языки новых государств : явления на стыке близкородственных языков на постсоветском пространстве” [Электронный ресурс]. – 2003. – Режим доступа : <http://old.eu.spb.ru/ethno/projects/project3/list.htm>.
9. Парзулова М. Крымские болгары : этнос, язык, этнонимия, ономастика, просопографии / М. Парзулова. – Одеса : Друк, 2007. – 274 с.
 10. Сурмин Ю. Теория систем и системный анализ : [уч. пособие] / Ю. Сурмин. – К. : МАУП, 2003. – 368 с.
 11. Федосин С. Основы синкретики : философия носителей / С. Федосин. – М. : Эдиториал УРСС, 2003. – 464 с.

Аннотация

В статье представлены два основных научных подхода – антропоцентризм и антропность. Путем объединения их принципов рассмотрены межязыковые взаимодействия при проявлениях диглоссии, интерференции, билингвизма. Осуществлен анализ важнейших моментов из истории болгарского языка на территории Болгарии и за ее пределами.

Ключевые слова: антропоцентризм, антропность, система, хаос, синергетика, симметрия, бифуркация, флуктуация, аттрактор; диглоссия, интерференция, билингвизм.

Анотація

У статті представлено два основних наукових підходи – антропоцентризм і антропність. Шляхом об'єднання їх принципів розглянуто міжмовні взаємодії з проявом диглосії, інтерференції, білінгвізму. Здійснено аналіз найважливіших моментів з історії болгарської мови на території Болгарії та за її межами.

Ключові слова: антропоцентризм, антропність, система, хаос, синергетика, симетрія, біфуркація, флуктація, ілінггратрактор, диглосія, інтерференція, білінгвізм.

Summary

The article presents two major scientific approaches – anthropocentrism and antropnost. By combining their principles, the inter-linguistic interactions by diglosiya, interference, bilingualism are discussed. The most important moments in the history of the Bulgarian language on the territory of Bulgaria and beyond are analyzed.

Keywords: anthropocentrism, antropnost, system, chaos, synergetic, symmetry, bifurcation, fluctuation, attractor, diglosiya, interference, bilingualism

УДК 811.163.2'286

Кемалова А. И.,
главен асистент доктор,
Пловдивски университет
“Паисий Хилендарски”
(България)

КНИЖОВНА НОРМА И НАРОДНОЕЗИКОВИ ЧЕРТИ В ЕДИН НОВОБЪЛГАРСКИ ПИСМЕН ПАМЕТНИК

Въпросите за историческите процеси в развоя на един език и неговото кодифицирано представителство несъмнено стоят в тясна взаимовръзка. Историческата лингвистика има за свой първостепенен източник писмените паметници от различни периоди на езиков развой. От друга страна, повече или

по-малко по субективната воля на кодификатора, книжовната норма се засяга от народноговорните особености. Това в не малка степен се отнася до българския език в неговите две основни проявления – книжовен език и диалекти. Макар и на пръв поглед твърде различни (при живия народен език непрестанно, по естествен еволюционен път, а при нормирания език инцидентно и с наличието на осъзната човешка намеса), промените в тези две проявления имат своите взаимни повлиявания в определена мяра.

Обект на настоящото изследване е ръкопис № 1235 от сбирката на Народна библиотека “Св. Св. Кирил и Методи”, за чието съдържание се смята, че е препис-преправка на “История славянобългарска”. Като автор на преписа се посочва Кесарий поп Василев (ок. 1805–1862) – възрожденец и учител, роден в Казанлък, чиято просветна и литературна дейност преминава основно в Пазарджик [7, 78]. Пребивава известно време в Рилската обител, където негов наставник и учител е Неофит Рилски. Тези факти от биографията на Кесарий се изнасят с оглед на мнението ни, че високата за времето си степен на образованост на пазарджишкия даскал и възрожденски деец има своето значение при наблюденията върху правописните особености на разглеждания текст. Смята се, че ръкописът е създаден в края на 30-те [5, 246] или началото на 40-те години на XIX век [7, 79]. Интересът към **Летопис славяноболгар**, както самият книжовник нарича книгата си, досега е бил концентриран предимно върху текстологията и генеалогията, което е разбираемо с оглед на значимостта на протографа. Върху езиковите особености на ръкопис № 1235 изследванията са оскъдни.

В тази статия се разглеждат графичните отражения на праславянските вокали **ятова гласна** (ѣ), предна и задна **носови гласни** (-, ꙗ) и техните йотувани варианти (ѣа, ꙗа), преден и заден **ерови вокали** (ѣ, ѣа), **йотувано а** (ѣа) и гласна **ери** (ы/ѣ). Това се прави с цел да се проследят взаимоотношенията между книжовната нормативност, обусловена от определени кодификационни системи, и наличието на народноговорни континзанти, както и присъствието или отсъствието на системност в тяхната буквена реализация.

Графемна реакция на предната назална гласна

Отличава се със значително разнообразие, като отделните варианти имат различна фреквенция:

– Графема (-) има сравнително рядка употреба. Най-много примери се откриват в кратката форма на възвратното местоимение за винителен падеж: сѧ (л. 3а – два пъти), първо оны сѧ кѣртили (л. 4а), кланяти сѧ (л. 10). Значително по-слабо е представена в други думи: книги сѧ (л. 3); прѣ- (л. 11), врем- (л. 31), прѣсватѣ- (л. 60а) и някои други.

– Графема (ѣ) се употребява в различни позиции. В коренова сричка: чадѣ аѣскѣхѣ (л. 3а), начало ѣсторѣю (л. 6); в кратката форма на възвратното

местоимение за винителен падеж: да са не наричатъ, ѿнихъ са боялы (л. 4), перво са воцарилы (л. 4а), Когда са множать (л. 6 – два пъти), както и на л. 7 два пъти, л. 8а, л. 20 и още многократно в ръкописа.

Последователна употреба на буква а като илюстрант на предната назална гласна след шушкови съгласни имаме в облика на третоличните аористни глаголни форми за множествено число: изчезоша, (л. 4), подвигоша (л. 6), изидоша (л. 7), разоидоша ся, поидоша, вселиша ся, умножиша ся, снидоша, преидоша, разоидоша са, именоваша ся, произидоша, (л. 7а), достигоша, вселиша ся, умножиша ся (л. 8), разпространиша ся, поставиша, , раздѣлиша (л. 8а), населиша ся, поставиша (л. 9а), воеваша (л. 11а), начаша, истребыша, збыша (л. 14, 15), взяша (л. 43а), ѿвѣщаша (л. 51а), нападоша (л. 52а), трудоша ся и не успѣша (л. 55), виша, быша (л. 7, 54а и още многократно) и много други.

– Графема (я) е най-често употребяваната (извън по-горе описаните случаи на глаголни окончания) за реализация на предния назален вокал: редовно в кратката форма на възвратното местоимение за винителен падеж ся: случится, ѿбогатиши ся, (л. 3а), защо ся срамите (л. 4), прозва ся (л. 8 и още многократно), почто ся ты срамишь, ся крестили, влачиш ся, толквет ся (л. 5, 7а, 8, 8а, 10 и още многократно); в други случаи: обряцеть (л. 3а), обряцешѣ, мятежныхъ (л. 4), язык, язиците (л. 5 – два пъти, л. 6, 6а, 7 и още многократно), племя (л. 6, 7а), княза, князь (л. 7, 9), имя, постопаѣ (л. 8), взя имя (л. 8а), пять, пятии (л. 9а), грядеть (л. 12), зятѣ, зятѣ^м (л. 14), ѿялз (л. 29а) и други.

– Графема (ѣ) също има рядка употреба на мястото на етимологична предна носова гласна. Среща се в начална йотувана позиция предимно във всички форми на думата ѣзыкъ и нейните производни : ѣзыка, ѣзыцы, ѣзыкѡвъ (л. 4, 5, 6а, 7, 7а, 8) и други.

– Графема (е) е най-слабо представена: семе (л. 6), племе (л. 7), време (л. 15), деветътысяць (л. 16а).

При силно ограничената фреквенция на е като реализация на предната назална гласна, примери като деветъ тысяць (л. 16а) могат да бъдат тълкувани като неволна нормативна девиация (редукция е-и), предизвикана от естествения

континзант на историческия вокал - в контекста на източнoбългарското стесняване на гласна **е** в неударена позиция.

Графичните варианти на местоимението *са* са достатъчно разнообразни, но все пак се забелязва известна системност: като енклитика се предпочитат формите *са* (рядко) и *ся* (най-често). В предпоставена позиция превес има обликът *са*, който е по-ограничен като брой, но кореспондира с явлението “смесване на носовки”, характерно за източните български говори и за познатите като Търновска и Каравелова школа в изграждането на книжовната нормативност.

Графемна реакция на йотувана гласна а

- Графема (ѣ) в края и в средата на думите е почти като изключение: дѣянїѣ (л. 4) и други. По-често се среща в начална позиция, и то повече в съюзи и местоимения: ѣкѡ (л. 3а), ѣкѡже, ѣко (л. 4, 14а, 15а, 22а и още многократно), ѣша ся (л. 23), ѣже (л. 60а).
- Графема (-) има редовна, но несистемна употреба: Трѣлаа царя, Трѣланъ (л. 3, 12а, 13), но и Трѣанъ (л. 13), а-го краала (л. 9а), до ѱалентїа (л. 14а), мзчитела, но и мзчителя (л. 13а), благодѣанїа, гнѣва божїа (л. 60а), до сего дня (по –јо- основа, л. 61), цртва своа (по именно склонение, л. 61 и други).
- Графема (я) се използва най-често: Глава Первая, Георгїа царя, црковнагѡ дѣянїя и цртвїя, (л. 3), цртвїя (л. 3а), содѣянная (два пъти), вселенная (л. 4а), толикая полза (л. 5а), земля, южная, (л. 6), Понтїйскаго моря (л. 7а), сїя земля (л. 8а два пъти), Мїсинїя или Мїсїя, но и Мїсинїа или Мїсїа, както и Мисїинїя или Мисїа (л. 9а), яви ся (л. 23). Редовно в глаголните форми за 3 л. ед. ч. сег. време: раздѣляеть, примѣняеть, погѣбляеть (л. 4а и много други).

Смята се, че в българските книжовни системи употребата - /ѣ може да бъде обяснена само като църковнославянска [4, 119]. От по-горе приведените примери се вижда, че същата нормативност е следвана и в разглеждания ръкопис.

В редки случаи буква - се открива като заместник на имперфектна наставка -а: имѣахъ (л. 60а). За напълно формализираната употреба на тази графема убедително говорят примерите байраки своа и прапорцы (л. 60а).

Графемна реакция на ятова гласна

- Графема (ѣ): в пѣснѣхъ и в баснѣхъ, влѣтописахъ, лѣтописа, погрѣшность, дѣтѣ^м (л. 3а), сѣдѣти (л. 4), имѣли (л. 5а), заповѣдалъ, заповѣдъ,

крѣпкій, заповѣда, вѣра, гнѣвъ (л. 6), вѣтръ (л. 6а два пъти), дѣло, лѣтъ, дѣлати (л. 7), вѣтръ (л. 7 два пъти), лѣтописовъ, лѣто, мѣста (л. 7а), рѣка^м (л. 8а), Бѣли градъ (л. 9а), бѣ (л. 10, 12 и още многократно), восхотѣ (л. 12), видѣти, видѣ (л. 4, 6, 12а).

– Графема (є) на мястото на етимологичен ъ: видѣхъ, прежде (л. 3а), раздѣлиль, престѣпили (л. 6), некой, звездо^мчетець, крепость, стрела (л. 6а), племе, раздѣлилі (л. 7), прѣ (л. 8), севернѣй (л. 8а). В примери като прежде^мбившѣй (л. 3а), където се забелязва разместване на буквите є и ъ спрямо старобългарските позиции на вокалите, бихме могли да открием намек за фонетично изравнената им стойност. За взаимоотношенията графема / фонема и норма / народноговорен рефлекс достатъчно добре говорят и следните употреби в рамките на едно изречение: В то време бя ... в то врѣмя собра... (л. 15); врѣмя ... время (л. 58 и още многократно).

– Графема (я): славянобългарскагъ (л. 4 и още многократно), Бяше (л. 9а, 12, 13а и още многократно), терпя (л. 12) и други.

– Графема (-) само в славяновъ (л. 8).

Графемна реакция на предната ерова гласна (ь)

– Графема (є) има най-засилена употреба: хѣдожества, (л. 3а), звездо^мчетець, мечь (л. 6а), силенъ (л. 6, 7), весъ, днесъ (л. 7), грецы (л. 7 и още многократно), изшедь (л. 8а), страшенъ, ся крестили, крещеніе (л. 5, 56 и други), великодѣшенъ, благополученъ, искусенъ (л. 17а).

– Графема (о): тяжокъ (л. 15а, 16), но и тяжѣй (л. 16, 19) – сравни стб. тажыкъ.

– Графема (ѣ): подобѣнъ (л. 10), изрѣдѣн, венѣць (л. 19), дѣржавъ, но и дѣржаву (л. 22).

Графични реакции на задната ерова гласна (з)

– Графема (о) е най-масово представена: возрастнѣй^м, во кратцѣ, сожалѣхъ (л. 3а), во вранѣхъ, восточнѣй, собрахъ (два пъти) во воспоминаніе (л. 4), болгары (л. 4 и още многократно в различни форми и производни), возгнѣша ся, должен, придо^мѣток (л. 5), совоксѣхъ (л. 5а), да напо^мне сосъ, во Азїа цю є

восточна (л. 6), востал, собралъ, со князи, (л. 6а), на столпъ со свой род, соградим столпъ (л. 7), сотвореніе, ко северу, но и къ востока, во свое, во островати, во Азіа (л. 7а), толкованію, токмо, сотвореніе, возмогоша (л. 8а), крѣпокъ (л. 9), каковъ (л. 12), собра ся соборъ (л. 15), кровь (л. 16а) и много други.

– Графема (а) има характер на изключение, проникнало като нарушение на църковнославянския норматив предимно (но не само!) в думи, които не се свързват с праславянския словен фонд: трагнаха (л. 6), мрасни, сасъ (л. 7).

На мястото на праславянските сонантични ликвиди с най-голяма фреквентност са употребени църковнославянизми по отношение на воклания застъпник и мястото на плавната съгласна: дерзновеннѡ (л. 3а), холмъ^х (л. 8), смѣръть (л. 45а) първо, первѣй (л. 6а, 57а), первая (л. 15а и още многократно в различни форми и производни от корена) и други.

Буквите ь и ъ като правило нямат звукова стойност. Голям ер се среща в предлози и краесловия, което илюстрира само слаба позиция на етимологичния вокал: въ (л. 7а, 15), къ (л. 8а три пъти, л. 9), въправославіе (л. 57а), но и к'ползѡціи, в'кзпѣ (л. 8а), к западъ (л. 9а) и още многократно. Малък ер откриваме в краесловие, но при слаба фреквентност и без нарочна система или връзка със старобългарската мекост на съгласните пред него: знаятъ (л. 9); често в думата градъ (л. 31, 34), самъ (л. 33а) и други.

Графична реакция на задната назална гласна

Употреба на графема голяма носовка (ѡ) в ръкописа се открива като изключение – сопрѡ^ѡ (л. 19а), което може да се тълкува като грешка, допусната под влияние на правописния облик на евентуалния антиграф на текста. Обичайните буквени съответствия на етимологична старобългарска позиция са следните:

– Графема ѡ/ѡ и графема ю (при йотация на задната назална гласна): в коренова сричка: хѡдожества, ѡксѡдо же знати можеши (л. 3а), врѡченнѣи, премѡдрѡмъ, сѣтъ сѣдѡи (л. 4), мѡдрѡсть (л. 5), любомѡдрѣй (л. 3а, 5а), орѡжіе, лѡкъ, лѡко^м (л. 6а, 45); във формите за ж.р. ед. ч. В.п. хвалѡ, (л. 3а), на позорище и҃грѡ мѣра (л. 4), рекъ, історію сѣю (л. 5), Болгарскѡю землѡю (л. 5а), історію (л. 6), водою (л. 9), ѡкаяннѡю дѡшѡ свою (л. 10); редовно в корен вѡд-: бѡдѣть, бѡдѣши (л. 3а), вѡдѣ^м (л. 4), не вѡдѣ (л. 5), бѡдѣ (л. 7) и още многократно; в глаголни окончания: живѡтъ (л. 8), бѣхѡ, (л. 7а), вѣхѡ (л. 9 и други), зѡхѡ (л. 9а), знаятъ

(л. 3а, 9), имѣють (л. 4, 5), согласзють (л. 7а), рѣгают ся, (л. 8а) глаголють, (л. 9), не могучѣть (л. 56а); в причастни морфеме: господствзющѣ (л. 5) и други.

– Графема (а): във формите за сег. време, 3 л. мн. ч. – да имать (л. 5), змножать (л. 6), помагать (л. 7); често при глагола възити – сжтѣ/са: дали не са ималѣ, не ли са биле, (л. 4) и още многократно.

Графема (я) се вижда при йотация в окончания: редовно във формите за 3 л. мн. ч. сег. време на глаголите: хълять, хвалятсѣ (л. 4), да чъзнають, да са населять (л. 6), говорятъ (л. 11, 57а) и други; по-рядко при местоимения: изъ нея (л. 22а).

Специално внимание заслужават формите за двете прости минали глаголни времена в 3 л. мн. ч. Срещу огромния брой църковнославянски [2, 50, 51] облици -ша от старобългарското -ш- (аорист) и -хъ от старобългарското -хъ (имперфект) от типа въхъ, (л. 7а), въхъ/въхъч (л. 56а, 60 и други), звахъ (л. 9а), прихъждахъ (л. 10а), можахъ, призвахъ, црѣтввахъ, пребивахъ (л. 14), роптахъ на нь и въписахъ (л. 14а) имѣхъ, **Сѣ**ло разгорѣша ся зане мнози крали побѣдиша и много землю въпостошиша, сегѡ ради не мирествовахъ между собом. **З**ато раздѣлиша землю свою. (л. 10а) откриваме в по-редки случаи окончание -ха, илюстриращо рано протеклите в българския език изравнителни процеси [6, 137, 138]: ѿфарлиха, трагнаха (л. 6), родиша (л. 8а), но и родиха (л. 7). Не може съвсем да се пренебрегне фактът, че третолично аористно окончание от типа -шъ се пази в българския книжовено език до късно [6, 137] и би могло да окаже свой подсилващ ефект върху фреквентността на облика -ша. Прави впечатление, че под натиска на кодификационната система, която има превес в ръкописа, това окончание при глагола быти се открива само при запазена аористна основа: биша, выша (7а, 12а и още многократно). Трябва да се отбележи също, че нормативните имперфекти употреби се виждат редовно при глаголи с итеративна наставка -во/ва-. Напълно е проведена и контракцията на старобългарския имперфектен суфикс. Изключенията като имѣаше (л. 12), имѣ-хъ (л. 60а) не са многобройни.

Графемни реакции на гласна ери

Напълно равноправно се употребяват буквите (ѣ/ѣ) и (и): навикнеши, Молю възѣ (л. 3а), чѣтири, синови, синоветѣ си, синѣ (л. 6, 7 два пъти и още

многократно), високъ, жилъ (л. 7), вѣти (л. 7а), сына (л. 15, 18а). В много случаи графема (ѣ/ѣ) стои на мястото на гласна и: чѣти – императив 2 л. ед. ч. (л. 4), изыдоша (л. 8а), рымляны (л. 10а), радѣ (л. 15 и още многократно), но и радѣ (л. 12, 25а и други).

Твърде красноречив пример за пълното изравняване на фонетичната стойност на графемите и и ѣ/ѣ е употребата на инфинитивната форма бити (л. 10 и други). В тази посока говори и повторението на края на една дума (обичайно за преписвача при преминаване на следваща страница) разоурилы | ри (л. 17а-18), а също и примери като изыдоша / изидоша (л. 8а). Нормативната реабилитация на буква (ѣ/ѣ) има своите традиции още в т.н. Евтимиева реформа [3, 420], поради което не би трябвало тук да се търсят влияния на външни кодификационни системи.

Изнесените примери за отношенията буква/етимологична гласна биха могли да бъдат представени в следния табличен вид:

Етимологична позиция	- , ѣ			ѣ	ѣ	ѣ, ѣ	ѣ
Графична реализация в ръкописа	- , ѣ, ѣ, ѣ, ѣ, ѣ (1)	ѣ, ѣ, ѣ	ѣ, ѣ, ѣ	ѣ, - , ѣ, ѣ (след ѣ)	ѣ/ѣ, и	ѣ (1), ѣ/ѣ/ѣ, ѣ/ѣ	ѣ, ѣ, ѣ

Вижда се, че въпреки честотните разлики, които отличават броя на различните употреби, в книгата на Кесарий поп Василев присъстват както църковнославянските (нормирани), така и народноговорните (ненормирани) елементи. Несъмнено ранните новобългарски правописни системи се облягат на единна сплав между среднобългарската и църковнославянската традиция, като втората е проникнала чрез широкото разпространение на руските богослужебни книги у нас [1, 319]. Както се знае, до към 40-те година на XIX век църковнославянската правописна система се е възприемала като старобългарска (или най-близка до нея) и по тази причина има огромен авторитет сред книжовниците ни. Не без значение е фактът, че пазарджишкият учител Кесарий е бил добре образован човек. Всичко това може само да засили значимостта на отклоненията по посока на българския народен език, които се откриват в разглеждания ръкопис. Голямото количество графемни съответствия на един и същи вокал говори по-скоро за стремежа (дори и не напълно осъзнат, а по-скоро интуитивен) на преписвача да “напасне” отношенията звук / буква, норма / жива реч. Голяма част от тези буквени употреби тук регистрираме като грешки, девиации на правилата, а в по-късно време те стават част от най-новото и актуално до днес книжовно градиво на езика ни (например буква (я) за звуковете ѣа, ѣъ, 'а, 'ъ).

Като основен извод от изследването се оформя разбирането за взаимното (двустранно) повлияване между народния и кодифицирания език. Доказва се още веднъж фактът, че императивността на норматива отстъпва постепенно (но неизбежно) пред естествените процеси на закономерните и обективни промени в живата реч, когато различията помежду им стигнат определена критична точка.

Литература

1. Андрейчин Л. Ролята на черковнославянския език за изграждането на съвременния български книжовен език / Л. Андрейчин // Български език, 1958. – № 4–5. – С. 319.
2. Бончев А. Църковнославянска граматика / А. Бончев. – София : Синодално издателство, 1952. – С. 13.
3. Василев В. Правописната реформа на Евтимий и отражението ѝ в произведенията на неговите следовници и българските дамаскинали / В. Василев // Търновска книжовна школа, 1980. – Т. 2. – С. 405–421.
4. Велчева Б. Норма и традиция в българския книжовен език от XVI–XVII / Б. Велчева // Български език, 1966. – № 2. – С. 110–121.
5. Летопис славяноболгар : Кесариевият препис на “История славянобългарска” / [ред., предговор и бележки Ив. Радев]. – В. Търново, 2012.
6. Мирчева Д., Харалампиев Ив. История на българския език / Д. Мирчева, Ив. Харалампиев. – В. Търново, 1999.
7. Стоянов М., Кодов Хр. Опис на славянските ръкописи в Софийската народна библиотека / М. Стоянов, Хр. Кодов. – София, 1971. – Т. 4. – С. 78–79.

Аннотация

В статията представяется рукопись, которой не очень исследован, известный как стенограмма Кесария о Славяно-болгарской истории Паисия Хилендарского. Предметом анализа является графическое отражение древнеславянских вокалов и их преемников на болгарском языке. Прослеживаются взаимосвязь между литературной нормативностью и наличие наследников в фольклоре, определяется некоторыми системами кодификации, а также наличие или отсутствие регулирования в их реализации. В этой связи степень образования автора тоже имеет значения.

Ключевые слова: древнеславянские вокалы, литературная норма, болгарские диалекты.

Анотація

У статті представляється рукопис, який не дуже досліджений, відомий як стенограма Кесарію про Слов'яно-болгарську історію Паїсія Хилendarського. Предметом аналізу є графічне відображення давньослов'янських вокалів і їх наступників болгарською мовою. Простежуються взаємозв'язок між літературною нормативністю та наявністю спадкоємців у фольклорі, визначається деякими системами кодифікації, а також наявність або відсутність регулювання в їх реалізації. У цьому зв'язку ступінь освіти автора теж має значення.

Ключові слова: давньослов'янські вокали, літературна норма, болгарські діалекти.

Summary

The article presents a manuscript of which little study has been made, known as Kesar'y's transcript of Paisiy Hilendarski's Slavonic-Bulgarian History. The subject of analysis is the graphic reflection of the paleoslavic vocals and their successors in Bulgarian language. The interrelation between the literary normativeness, determined by certain codification systems, and the presence of successors in folklore speech is being traced, as well as the presence or absence of regulation in their character realisation. Thereupon the degree of the author's education is not irrelevant.

Keywords: paleoslavic / protoslavlic vocals, literary norm, Bulgarian dialects.